

رحم جایگزین: تأملی ساخت گرایانه بر پزشکی‌شدن مادری

محمود قاضی طباطبایی (Ph.D.)^۱، ابوعلی وادهیر (Ph.D.)^۲

۱- گروه جمعیت‌شناسی، دانشکده علوم اجتماعی، دانشگاه تهران، ایران.

۲- گروه علوم اجتماعی، دانشگاه تبریز، تبریز، ایران.

چکیده

زمینه و هدف: رحم جایگزین یکی از مهمترین علم-فن‌آوری‌های نوین تولید مثل و کمک باروری است که ضمن فراهم کردن جانشینی برای باروری طبیعی و راه حلی برای درمان ناباروری، به طور مستقیم یا تلویحی پزشکی شدن بیشتر تجربه مادری را دامن زده است. طبق نظر جامعه‌شناسان، پزشکی شدن/کردن فرایندی است چند بعدی که از طریق آن، مسائل و شرایط غیرپزشکی و طبیعی با استفاده از اصطلاحات، رویکردها، ابزارها و مداخله‌های خاص پزشکی تعریف شده و کنترل و مدیریت می‌شوند. این مقاله ضمن مرور اجمالی ساخت، ابعاد و دلالت‌های اجتماعی رحم جایگزین، به طور مشخص نشان می‌دهد که رحم جایگزین به چه نحوی در فرایند پزشکی‌شدن/کردن فزاینده مادری، به مثابه تجربه‌ای طبیعی، چند بعدی و پیچیده در زندگی زنان، دخیل است.

روش بررسی: این مقاله با بازنگری در بدنه دانش و پیشینه موجود در جامعه‌شناسی درباره رحم و مادر جایگزین در پی ارائه تحلیلی جامعه‌شناختی از ماهیت و دلالت‌های ساخت گرایانه موضوع است. با استفاده از مفهوم و نظریه پزشکی‌شدن در جامعه‌شناسی، این مقاله نشان می‌دهد که چگونه علم-فن‌آوری نوین رحم جایگزین به پزشکی شدن بیشتر تجربه مادری انجامیده است.

نتایج: تحلیلی و تأملات جامعه‌شناختی نشان می‌دهد که شیوه‌های جانشین برای باروری طبیعی یا شیوه‌های نوین کمک به باروری و درمان ناباروری نظیر رحم جایگزین دارای هم ساخت اجتماعی، ابعاد و دلالت جامعه‌شناختی متعددی هستند و نقش آنها در بازتعریف و ساخت مسائل و تجربیات انسانی چشمگیر است. در این میان، رحم جایگزین با مغشوش کردن تمایز بین آنچه که در تجربه مادری طبیعی است و آنچه که ساخته یا محصول کار انسان‌ها است، شکل خاصی از پزشکی شدن تجربه مادری را منعکس می‌کند.

نتیجه‌گیری: مانند بسیاری از علم-فن‌آوری‌های نوین پزشکی، تولید مثل و روش کمک باروری، روش رحم جایگزین صورت‌بندی جدیدی از مفاهیم و تجربیات مربوط به زندگی زنان و به طور مشخص‌تر تجربه مادری را ارائه می‌کند که پزشکی شدن یا ورود هرچه بیشتر تجربه مادری، تحت نام‌گذاری، اقتدار یا هژمونی و مداخله پزشکی مهمترین ویژگی آن است.

کلید واژگان: پزشکی‌شدن، رحم جایگزین، مادری، ساخت گرای اجتماعی، اقامه دعوی، باروری، ناباروری، علم-فن‌آوری.

مسئول مکاتبه: محمود قاضی طباطبایی (Ph.D.)، گروه جمعیت‌شناسی و انجمن جمعیت‌شناسی ایران، دانشکده علوم اجتماعی دانشگاه

تهران (جنب دانشگاه تربیت مدرس)، تهران، ایران.

پست الکترونیک: smghazi@ut.ac.ir